

ERDOĞAN ÖZMEN
Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan

ERDOĞAN ÖZMEN 1959 Güney-Denizli doğumlu. Psikiyatr. *Birikim ve Akıl Defteri* dergilerinde yazıyor. Yayımlanmış kitapları: *Psikiyatri, Psikoloji, Politika* (Zed Yayınları, 1995); *Psikanalizin Serüveni ve Çağrısı* (İletişim Yayınları, 2005); *Şizofreni - Öteki Gerçeklik* (Pedam Yayınları, 2007), *Rüyada Uyanmak - Bilinçdışı ve Rüya* (İletişim Yayınları, 2012).

İletişim Yayınları 2448 • Politika Dizisi 158

ISBN-13: 978-975-05-2161-4

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Yasin Durak

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERDOĞAN ÖZMEN

Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan

Yas, Melankoli, Depresyon

Defne'ye, Hülya'ya...

İÇİNDEKİLER

Sunuş	11
Kayıp ve Yas Metinleri	19
Başlangıçta kayıp vardı (I).....	19
Başlangıçta kayıp vardı (II).....	21
Yas emeği.....	23
Her şey gerisin geriye.....	26
Sanatla karşılaşınca.....	28
Dünyaya yerleştikçe.....	31
Yas kardeşliği.....	34
Yas bir armağandır insana.....	37
Acının sınaması.....	39
Simgesel çöktüğünde.....	40
Ertelenmiş keder: Hamlet.....	41
Yas	43
Ya Yas Ya Melankoli	47
Melankolik Köken, Ütopya Arzusu	51
Melankoli / Çocukluk	63
İnsan Varlığının Temel Kurucu Zemini Olarak Melankoli ve Özdeşleşme	69

Postmodern/Neoliberal Zamanlar, Kayıplarımız ve Kaybın Medikalizasyonu	87
“Kaybı ve Hüsranı Üstleniyorum”	99
Ölüm	105
İki Ölüm, Profesyoneller ve Yas Tutma	109
“Asla Öldüremeyecekleri Şey Örgütlenmeye Devam Edecek”	113
İnsan Uyumsuz Varlıktır	117
Vazgeçemediklerinin Toplamıdır İnsan	127
İnsan	131
“İnsan... Kendini Önce Başka İnsanlarda Görür ve Tanır” ya da Kimlik Üzerine	135
“Kişisel Onuru Mübadele Değerine Dönüştürmüş” ya da Açgözlülük ve Haset Üzerine	145
“İnsanlar Tarihlerini Kendileri Yaparlar...” ya da Kayıp, Yas ve Melankoli Üzerine	153
Akıl Hastanesinden Zorunlu Göç	167
Hepimiz Suçluyuz Çünkü	171
Suçluluktan Utanca	177
Bellek, Travma ve Toplumsal Değişme	181
Tarih ve Travma Üstüne	189
Tarih ve Psikanaliz	193
Zaman ve Hatırlamak Üzerine	207
Bir İktidar Pratiği Olarak Psikiyatri ve Psikoloji: Travma Örneği	209
Yeni İstirap Biçimleri	229

Nedir Őu Depresyon?	233
Depresyon Politik Bir Sorundur	237
Depresyon	249
“Zincirlerimizden Başka Kaybedecek Bir Őeyimiz Yoksa”	251
“...Oysa Aslolan Dũnyayı DeęiŐtirmektir”	255
Sonsöz: Ruhlarımız “Bir Şey” Deęildir	259

Sunuş

Dünyaya mecburen erken gelen insan yavrusunun büyümesi ve olgunlaşması, en temelde bir kayıp ve travma hikâyesidir. Büyüyüp olgunlaşma denilen o süreci değişik evrelere ayıran ve bir dizi farklı biçimde ortaya çıkan kaygı ile arzunun oluşumları arasında gerilen insanın maruz kaldığı kayıp ve travmaların hikâyesi. Dehşetli bir kayıp birikimi ve kaybın travmalarıyla baş etmenin yollarını kendi kendimize keşfedişimizin, vaktinden evvel (prematür) doğmuş bir canlının hayata hazırlıksız ve donanımsız yakalanmasının ve ötekilere mutlak bağımlılığının hikâyesi. Yokluk ve yıkımdan, eksiklik ve çaresizlikten, muhtaçlık ve bilgisizlikten kendimize sonsuz olanaklara açık bir gelecek yaratarak insan oluruz. Yüce bir düşünceyle, hiç dinlenmeden yavrusuna yönelen, onu “sessizliğin karı sarması gibi” sarıp sarmalayan annelerin sonsuz mevcudiyeti, iyilik ve gayretiyle. O eşsiz mevcudiyetin tam tersine dönüveren sınımları; yapayalnız hissettiren yoksunluk ve engellenmeler de hep oradadır gerçi. Hem acı ve hüsrân hem de haz ve sevinçle genişleyen bu hikâyede kaybın ve eksikliğin ete işleyen acısı ve yas belki de en hakiki şey, somut bütün görüngülerin gerisindeki yegâne hakikattir. Bu yüzden nitekim, Oidipus karmaşası, kastrasyon, cinsellik, ölüm dürtüsü, melankoli, narsisizm gibi

önemli tüm psikanalitik kavramların arka planında da aynı kayıp/eksik ve yas dinamiği; kayıp ve eksiklikle ne ölçülerde baş edebileceğimiz ve bunun akıbetlerinin neler olabileceği düşüncesi daima mevcut olagelmıştır. Kayıp, eksiklik ve yas anlatılarının yaygın ve güçlü etkileri de, demek büyük ölçüde onların bu indirgenemez ve aşılabilir nitelikleriyle ilişkilidir. Yine de ama, kayıp/eksiklik ve yası politik ve toplumsal bütün ilişki ve yapıların ortak parantezi katına yükselten popüler jestler karşısında uyanık ve mesafeli bir tavır her zaman iyidir.

* * *

Günümüzde depresyondan söz açmak, ruhsal ve zihinsel sağlık hakkında konuşmakla neredeyse eşdeğer sayılır oldu. Depresyonun sıklığındaki olağanüstü artış ve depresyon ilaçlarının yaygın kullanımı toplumların genel ruh sağlığının en büyük göstereni kabul ediliyor artık. Diğer yandan bu, ruhsal hastalıklarla ilgili meselelerin sadece sağlıkla ilgili olmaktan çıkıp modern bireyin konumu, eğilimleri, tutumları ve toplumsallaşma koşullarını da kapsayan bir genişlik kazanmasıyla birlikte ilerleyen bir süreç halini aldı. Tüketim ve bireycilik gibi iki ana temele yaslanan post-modern toplumlarda depresyon; benlik-değeri, başarı ve yetersizlik ya da performans ve sorumluluk, esneklik, emosyonel olgunluk, özerklik, fırsatları değerlendirmek, çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi gibi belli başlı bütün konuların ortak paydası haline geliverdi: Depresyon, bizi tüm bu idealleri gerçekleştirmekten alıkoyan zamane vebası gibi sunuluyor çoktandır...

* * *

1980'lerle birlikte depresyon ilaçlarının (anti-depresanların) böylesi yaygın kullanımı ("Prozac Toplumu" diye kitaplara bile konu olan bir yaygınlıktır bu), ruhsal sağlık alanında da devasa bir kırılmaya yol açtı. Böylece ruhsal ıstırapın kendini dile getirmesinin neredeyse biricik biçimi oldu depresyon. Depresyonun tıpkı bir bakteri enfeksiyonu gibi görüldüğü ve biyolojik bir tedavi gerektirdiğinin düşünöldüğü yıllar başladı: Depresyondaysanız o minik mucizevi ilaçları, "psişik enerji" kapsüllerini kul-

lanarak önceki üretici ve mutlu halinize tekrar dönebilirsiniz. Buna bir de, mutluluğun daha çok hazdan ve daha az acıdan ibaret bir durum olarak görülmesini eklemeliyiz. Halen devam eden bu sürecin en aşikâr sonucu psikiyatri kliniklerinin bir tür uygulamalı farmakoloji üniteleri gibi çalışmaya başlaması olmuştur. Ruhsallığın, insanın iç dünyasını merak etmenin ve incelemenin yerine sıradan bir zihinsel ve ruhsal hijyen anlayışı yerleşti. Hâkim depresyon anlayışı bizzat sorunun bir parçası haline geldi. Sanki önceden sahip olduğumuz bir mutluluk ve esenlik hali varmış ve kendi kusur ve başarısızlıklarımızın bir sonucu olarak onu kaybetmiş gibi. Demek, mutluluk ve huzurun bir meta statüsüne indirgenmesi ve eğer yeterince ve usulünce istenirse diğer tüm metalar gibi pazardan temin edilebileceği yanılsaması çoktan işbaşındadır burada artık. Dışarıdan bir müdahaleyle (ilaçla kuşkusuz) dertlerimizden kurtulacağımız beklentisini –demek, efendinin söylemini ve çeşitli düzeylerde irili ufaklı efendi arayışını– kıskırtan bir tona da sahiptir bu yanılsama. Aynı yanılsamanın diğer yüzünde, yapısal bir nitelik taşıyan müşterek mutsuzluk ve sefaletimizin beynin kusurlu işleyişine indirgenmesi, biyolojik “serotonin hikâyesi” olarak yeniden adlandırılması ve yazılması vardır. Bütün anlatılara, toplumsal ve politik analizlere musallat olan bir tür “kayıp kültürüne”; hemen her şeyi bir kayıp ve yas hikâyesine tercüme etmenin cazibesine kapılmamız biraz da bu iklimin sonucudur. Günümüzün yaygın melankoli/depresyonuyla, yapısal bütün eksik ve sınırlılıklarımızı bir tür kayıpmış gibi ve kaybın terimlerine göre düşünme zorunluluğu arasındaki bariz kısa devreyi de burada konumlandırmalıyız demek ki. Şimdi yoksun olduğumuz bir şeye bir zamanlar sahip olduğumuz inancı her daim teselli edicidir ne de olsa.

Depresyonun tam olarak böylesi bir organik/biyolojik paradigmaya bağlı kalarak ve salt fenomenolojik bir zeminde kavranmasının kendimize ne olduğunu, neye maruz kaldığımızı, mahrum ve zavallı varoluşumuzun nedenlerini anlamaktan alıkoyan bir engele dönüşmüş olduğunu da not edelim.

* * *

Yine 1980'lere kadar yıllarca nevrozların bir alt kümesi olarak görülmüş depresyonun bağımsız bir "hastalık" kategorisi olarak ortaya çıkması ve ruhsal ıstırap yelpazesini büyük ölçüde kapsamaması biraz da bu antidepresan pazarı sayesinde.¹ Genel ve muğlak bir yavaşlama, ketlenme ve inisyatif yokluğuna indirgenen ve sınırları bir hayli genişletilen depresyon tanımını kolaylaştırmak için maskeli ya da minör depresyon tanılarının bile icat edildiği dönemdir bu. Hemen herkesin ilacın menziline olduğu bir dönem. Depresyon tanımının, ve dolayısıyla ilaç tedavisinin kısıktırılması ve belirgin bir yaygınlığa ulaşması için gereken tek şey, geniş bir yakınma, belirti ve ruhsal acı yelpazesinden mütemediyen "depresif" olanların çekip alınması, teşhis edilmesidir. Bu noktanın üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Ufacık çocuklar bile yoğun biçimde antidepresan ilaç kullanır oldu çünkü. Bunun gerisinde kabaca depresyonun öznel bir durum ve ıstıraptan ziyade bir tür eylemlilik ve davranış tarzı olarak görülmesi de vardır. Eylemli bir varoluş halinin insanın en ayırt edici vasıflarından olduğunu dikkate alarak diyebiliriz ki, depresyonun bir tür yaşam stili bağlamına yerleştirilmesi, kavrama daha önce hiç olmayan bir genişlik ve gevşeklik bahşetmiştir. Çöküntü içinde olan, modern toplumun eylemlilik/edimsellik normlarını karşılayamayan, hayata kıran kırana bir rekabetçilik ve yarışmacılığın hükmettiği koşullarda özerkliğini kazanamamış, yetkinleşememiş, kendini gerçekleştirmiş olmaktan uzak, kendi kararlarını alıp harekete geçemeyen, kısacası geride kalmış ve başarısız –dolayısıyla kederli ve kaygılı– bireydir artık depresif özne. Burada bir de, daha önce kayıp ve kayba verilen tepkiler çerçevesinde anlamlandırılan ve melankoli, gönül yorgunluğu, hüzün, neşesizlik, moral bozukluğu, bezginlik gibi sözcüklerle işaret edilen bütün insanlık hallerinin ve ümitsizlik, keder, üzüntü, çaresizlik duygularının ön planda olduğu tabloların doğrudan ruhsal çöküntüyle ve asıl olarak ketlenme (inhi-

1 Üzerinde uzun uzun konuşulması gereken bir konudur bu. 1980'lerin sonunda ilk kez bir psikiyatri kliniğinde çalışmaya başladığımda var olan hepi topu birkaç antidepresan ilaçtan 1990'ların ortasından itibaren çok kısa bir sürede korkunç bir antidepresan ilaç pazarının ortaya çıkmasına uzanan sürece bakarak esaslı bir dünyanın/insanlığın dönüşümü hikâyesi bile yazılabilir çünkü.

bisyon), yavaşlama, enerji yokluğu ve hareketsizlik gibi belirtilerle anılır olmasını not edelim. Nitekim antidepressan ilaçların talip olduğu şey de bu apaçık yoksunluk ve muhtaçlık halidir; bireyi yeniden güçlü ve hızlı yapmak, performansını ve kudretini yükseltmek vaadine yaslanırlar. Bu hali ve kapsamıyla depresyon belki de geç kapitalizmin en derindeki semptomlarından biri sayılmalıdır. Yani onu hem ifşa eden ama aynı zamanda gizleyen, kapitalizmin gerçeğine ait en temel fenomen olarak.

* * *

Bu gelişmeler bir yönüyle de kapitalist/neoliberal ideoloji ve etiğin yükseldiği ve bütün toplumları ve insanlık hallerini kat ettiği bir atmosferin ürünüdür. Nitekim kolektif bütün eylem, kurum, örgütlenme, arzu ve hayallerin yoğun bir saldırı ve değersizleştirmeyle karşı karşıya kaldığı, insanların kitle halinde örgütlerde bir araya gelmesi ve dayanışmasının en büyük tehlike sayıldığı, ortaklaşa bütün bağların çözüldüğü, birey fikrinin, bireyciliğin, bireyin kendini yaratmasının ve bireysel eylemin faziletlerinin vurgulandığı, topluca yerimizi kaybettiğimiz bir zamanın semptomu ancak depresyon olabilirdi. Diğerlerinden ayrılarak başarmak, güce ve zenginliğe ulaşmak için fırsatların, olanakların, seçimlerin sonsuz çoğaldığı bir dünyada her tökezleme, geriye düşme ve zayıflık ilk önce kendimizi hayal kırıklığına uğratmak anlamına gelmez mi? Günümüzde depresyonu, her birimize mecburen musallat olan ve bünyevi bir nitelik edinmiş bu ağır utanç ve suçlulukla başa çıkmanın, ona tahammül etmenin semptomu olarak düşünmeliyiz belki de. Çünkü, eğer suçlu bireyse ve bireysel suçluluk, kefaret ve vicdana ilişkin konu ve hesaplaşmalar bütün sahneyi işgal etmişse, kapitalizmin korkunç yıkım ve dehşeti gündeme bile gelmez artık. Sadece sermayenin kar ve zararının önemli olduğu, dolayısıyla anlamdan ve tarihten yoksun bir mantık ve söylemin hükmettiği koşulların semptomu depresyona özgü anlam ve kimlik kaybı ve boşluk duygusundan başka ne olabilirdi ki?

Dinsel tınılı ve kaynaklı “hepsi benim suçum” aforizmasının yeni bir kılıkla vücut bulduğu bir zamanda, gelecek-

ten mahrum bireyin patolojisidir depresyon. Depresif birey gelecekte kopmuştur. Öyleyse, kendini sermayeye, sermaye hareketlerine, finans kuruluşları ve şirketlerin çizdiği korkunç kadere mahkûm sayan, bu paralize edici duygudan sıyrılmak için elinde hiçbir yol haritası bulunmayan bireyi –yine de– sakınan bir tür korkuluk işlevi değil midir depresyonda karşımıza çıkan şey? Hiçbir şey için hiçbir kudrete sahip olmayanların, güçsüz ve kimsesizlerin, kenara atılmış olanlar ya da elindekini ve kısıtlı imkânlarını her an kaybetme korkusu ve endişesiyle yaşayanların tutundukları bir yanılısamının bedelidir depresyon. Demek ki depresyonu, böylesi sefil bir hayatın kökten dağılmaması ve çökmemesi için her şeyin yine de mümkün, burada ve ulaşılabilir olduğu yanılısamısını sürdürmek zorunda kalan çaresiz bireyin kaderi olarak yeniden tanımlamalıyız. Yoksa; tam bir yoksunluk, yoksulluk ve geleceksizlik çemberine sıkışmış hayatlarımızı kendi yetersizlik ve başarısızlığımızın, kendi aptallık ve anlamsızlığımızın, kendi alt-insanlığımızın bir sonucu olarak görmeyi reddettiğimizde yani; kendimizi topluca yok etmekten esirgeyecek ne kalır ki elimizde? Nitekim tüm o şiddet ve savaş pratikleri, çeşitli nihilizm örgütlenmeleri, kendini ve başkalarını vahşice öldürme ayinleri, cihat çağrıları, köktenci katiller ve toplu katliamlar derin bir kolektif ve eşitlikçi arzunun kaybıyla karakterize bu çağın depresyona, ümitsizliğe ve çaresizliğe karşı sunabildiği yegâne karşılıklar değil mi uzunca süredir?

* * *

Mütemadiyen ölümün ve yıkımın güçlerini harekete geçirerek, ölümcül bir üstünlük yarışması, daimi bir performans hali ve yıkıcı rekabet koşullarında başarısız ve yetersiz olmanın utanç ve suçluluğunu manipüle ederek işleyen bu ölüm-ekonomisi dünyasında tek sığınağımızdır artık depresyon. Dahası, kendi varoluşumuz ve eylemlerimiz karşısında düşünme yeteneğinin ve simgesel bir mesafe oluşturabilme kapasitesinin kaybı nedeniyle kendimizi ya tümüyle suçlu ve utanç içinde (yani depresif) ya da mutlak anlamda masum (yani psiko-

tik/paranoyak) hissetme seçeneklerine gark olmuş haldeyiz işte. Tek amacı kendini ve insanlığın genel sefaletini durmaksızın yeniden üretmek olan bir sistemin, mütemadiyen daha fazlasını tüketmeye ayarlı hayatlar yaşayarak kendisine katılmamıza yönelik müstehcen, arsız ve insafsız buyrukları karşısında itaatkâr ve tabi varoluşumuzu sorun etmedikçe kitlesel depresyon toplumlarımızın en önemli çıpası olmaya devam edecektir.

* * *

Yirmi yıllık bir zamana yayılmış bu yazılar toplamının, şimdiki mutsuz, büzüşmüş ve umutsuz varoluşumuzun farklı nedenleri, yüzleri ve görünüşlerini aynı kalıpta eriterek “temsil eden” ve böylece onları esasında iyice görünmez kılan depresyonun daha hakiki bir hikâyesine vesile olması dileğiyle. Bütün belirtiler gibi, depresyon belirtileri de askıya alınmış, söze dökmeyi bekleyen hikâyelerdir çünkü.

Nihayet; buradaki yazılar bir sınırdadır duruyorlar. Kendisi de bir “sınır” disiplin sayılması gereken psikiyatri ve psikanalizin/psikolojinin iki kere muğlak sınırında. Bu yüzden, hem içeride hem dışarıda olmanın avantaj ve dezavantajlarına aynı anda sahipler sanki. Avantaj hanesine, her seferinde yeniden o yazılara sızmış bir fazlalığı; ısrar eden bir politik tutkuyu, hevesi, heyecanı da eklemeliyim. Zaten, her yerde değilse başka nerededir ki politika? Tam da bu “fazlalıkları” yüzünden galiba, psikiyatri/psikolojinin o sınırda olma haline hitap ederek onu daha da keskinleştiriyorlar. Belki de mevcut duruma ilişkin hakiki ve kalıcı bir içgörü için tam da böylesi aşırılaştırma ve keskinleştirme işlemlerine ihtiyacımız vardır. Bir de şunu hep hatırd tutmaya: Şimdiki sis dağıldığında, yani sahnenin tümüyle dışına itilmiş, yok sayılmış, bastırılmış, horlanmış ve görmezden gelinmiş dilsiz ve yoksulları, mağlupları, ezilenleri, kimsesiz ve çaresizleri dünyanın; yerinden doğrulup tarihin kurucu öznesi olarak geri döndüklerinde, o ortak sevincin, neşenin ve coşkunun zamanında, eşitlik/kardeşlik/özgürlük toplumunda psikiyatri ve psikanaliz/psikoloji de başka türlü olacak. Bu inançla...

Kayıp ve Yas Metinleri

Başlangıçta kayıp vardı (I)*

Değişmeyen bir maddesi varsa eğer hayatlarımızın, bir “tözü”, kayıptır o. Kaybın yoğurduğu harçla yükselen bir hayattır bizimkisi; *Kayıp Zamanın İzinde* biriken bir hayat. En baştan itibaren hepimizi “dürten” temel saik olgulara/olaylara ve deneyimlerimize bir anlam kazandırma çabası değil midir? Ya da coşkuyla sürdürülen anlam arayışı... Her ne ise onu, ille de hakkıyla anlamaya çalışmak... Bildiğimizden daima daha fazlasını söylememiz bundan; tutkulu bir enerjiyle kayıp olanı bulma arzusundan ötürüdür. İnsanın ayırt edici ve üstün vasfı o arayışta, o arayışın ateşlediği umutlu oluşudur. Anlamdan boş bir zamanın, o derin biçim yokluğunun dehşetini kıyaslayabileceğimiz başka ne vardır ki hayatta? O halde insanın zamansal sekansı çizgisel/doğrusal alanın dışındadır: Kronolojik ve nedensel mantığa tabi olmayan bir zamanda yaşar insan. Orada önceden ortaya çıkmış her şey anlamını sonradan gelen sayesinde edinir. Geçmişin ancak gücül [virtüel] bir anlamı olabilir demektir bu: Her seferinde keşfedilmeyi ve yeniden yazılmayı

(*) *Birikim* dergisi web sitesi, “Haftalık Yazılar”, 15 Kasım 2014.

bekleyen bir çokluğun yeri olması demektir. Zaten/daima kayıp olan halkanın “orada bir yerde” olduğu duygusu hiç bırakmaz peşimizi. Öncenin evveli vardır sanki. Anlama çabası ısırap yüklüdür, bu yüzden.

Dipsizlik, asıl orada... Geriye doğru baktığımızda, hiç eksilmemesinde hiçbir şeyin. Oradaki aşırılıkta. Geçmişin tekinsiz görünmesi bu yüzdendir işte: İdrak edilemediği ölçüde, ilerlemeyi imkansız kılan derin bir uçurum gibi açılmasından önümüzde...

Çocukluğun farklı evrelerine karşılık gelen bazı ruhsal işlevler ile yapıları, ve bunların birbirini takip ettiği belirli bir gelişim çizgisini tarif eden standart psikoloji anlayışı geçerli olsaydı şayet, daha pürüzsüz ve steril bir hayatımız olabilirdi şüphesiz. Kederin, kaybın, yoksunluk hissinin uzağında daha “tam” ve katışıksız bir hayat. Ama ruhumuz işte, önceki bütün konum, kalıntı ve evrelerini muhafaza ederek var olabiliyor ancak. İşlevsel kalabilmesinin koşulu bu, çünkü. Bu yüzden bilinç dışında zaman kavramı yoktur. Bunu bir de R. Barthes’ın parlak sözcükleriyle ifade edelim:

“Wylers’in filmi, *La Vipere (The Little Foxes)*, Bette Davis oynuyor.

– Bir ara kız ‘pudra’dan söz ediyor.

– Bütün çocukluğum geri geliyor. Annem. Pudra kutusu. Her şey orada, birden bire var oluyor. *Ben Oradayım*.

– *Benlik Yaşlanmıyor*.

(“Pudra” zamanındaki kadar “körpeyim” ben)”¹

Ve şu tabii: İnsandan söz ediyorsak ve onun kendini bir özne olarak gerçekleştirilmesinden, daima gelecek olanın terimleriyle konuşmalıyız. Geleceğin güçlü, uyandırıcı sesine kulak kesilerek bir de. Kayıptan söz etmeyi mümkün kılan gelecek zaman kipidir çünkü. Kayıp çoktan gelecekte yerleşmiş haldedir. “Kökümüz gerimizde değil, önümüzdedir.”

1 Roland Barthes, *Yas Günlüğü*, çev. M. Rifat-S. Rifat, YKY, 2009, s. 121.